

สถานภาพการใช้แนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์ (Magical Realism) ในงานวิชาการไทยรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2543 - 2563)

อัฐภาวุธ ไชยวรรณ*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ประเทศไทย

The Status of Magical Realism Concept in Thai Academic Works during 2000 - 2020

Audsadawut Chaiyawan*

Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Thailand

Article Info

Academic Article

Article History:

Received 31 March 2020

Revised 31 July 2020

Accepted 9 September 2020

คำสำคัญ

สถานภาพ

แนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์

สองทศวรรษ

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์กลุ่มข้อมูลแนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์ ในงานวิชาการไทยรอบ 2 ทศวรรษ (พ.ศ. 2543-2563) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ต่างๆ ผลการศึกษาพบว่า ประเภทของงานวิชาการไทยที่วิเคราะห์โดยใช้แนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์ มีทั้งสิ้น จำนวน 20 เรื่อง ดังนั้น บทความวิชาการจำนวน 10 เรื่อง วิทยานิพนธ์ จำนวน 7 เรื่อง หนังสือ จำนวน 2 เรื่อง และงานวิจัยอิสระ จำนวน 1 เรื่อง สถาบันการศึกษาที่ใช้แนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์มีทั้งหมด 5 สถาบัน ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ จำนวน 6 เรื่อง สาขาวิชาภาษาไทย จำนวน 1 เรื่อง สาขาวิชาภาษาสเปน จำนวน 1 เรื่อง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาภาษาและวรรณคดีอังกฤษ จำนวน 7 เรื่อง มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาทฤษฎีศิลป์ จำนวน 2 เรื่อง สาขาภาษาไทย จำนวน 1 เรื่อง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สาขาภาษาไทย จำนวน 1 เรื่อง และ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม สาขาวิชาภาษาไทย เพื่อการสื่อสาร จำนวน 1 เรื่อง ประเภทของข้อมูลที่นำมาใช้พบ จำนวน 5 ประเภท ได้แก่ วรรณกรรมผสม จำนวน 9 เรื่อง นวนิยาย จำนวน 6 เรื่อง สื่อภาพยนตร์ จำนวน 2 เรื่อง สื่อศิลปะ จำนวน 2 เรื่อง และเรื่องสั้น จำนวน 1 เรื่อง ในด้านประเด็นที่นำมาวิเคราะห์พบจำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ การวิเคราะห์เชิงพัฒนาการ การวิเคราะห์เชิงสังคม การวิเคราะห์เฉพาะเรื่อง และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ การศึกษาครั้งนี้พบว่า งานวิชาการไทยมุ่งเชิงบูรณาการมากขึ้นไม่ได้จำกัดเฉพาะกลุ่มสาขาภาษาและวรรณคดี แต่มีการนำไปใช้ในสื่อศิลปะอีกด้วย ถือได้ว่าเป็นการเปิดพื้นที่ในการใช้แนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์ให้ขยายกว้างออกไป

* Corresponding author

E-mail address:

famefame2539fame@gmail.com

Keywords:

Status,
magical realism concept,
two-decade

Abstract

The objective of this article is to synthesize the data regarding magical realism concept in Thai academic works over two decades (2000-2020) by collecting data from reference databases published in several websites. The results show that there are 20 Thai academic written works using the magical realism concept which consist of 10 academic articles, 7 dissertations, 2 published books, and 1 independent study from various academic institutions. These are works in Comparative Literature, Spanish Studies and Thai Studies from Chulalongkorn University; 7 works from the English Language and Literature Department, Thammasat University; 2 works from Art Theory and Thai Studies at Silpakorn University, and 1 research and 1 dissertation in Thai studies, Thai language and communication from Chiang Mai University and Nakhon Pathom Rajabhat University. The genres of text under analysis varied from hybrid literary-genres, novels, movies, artworks, and a short story. Hybrid literary works and novels were the two most analysed among these. The study found that 4 concepts of magical realism were considerably employed in the analysis, namely progressive, social, specific, and comparative analysis. This paper also argued that Thai academic works regarding the concept of magical realism were mostly focused not only on language and literature, but also on interdisciplinary integration. Thus, the concept of magical realism can be understood as presumably widely accepted in Thai academia.

1. บทนำ

สัจนิยมมหัศจรรย์เป็นที่รู้จักในวงการวรรณกรรมทั่วโลก ซึ่งจุดเริ่มต้นมาจากการงานทัศนศิลป์ประเภทหนึ่งในประเทศเยอรมัน เมื่อศิลปินเริ่มตระหนักขีดจำกัดของการนำเสนอความจริงตามแบบสัจนิยม เล็งเห็นถึงความสำคัญของจิตใจและจินตนาการ จึงมุ่งโจมตีวาทกรรมสัจนิยมซึ่งเป็นสถาบันทางความคิดและปัญญาที่มั่นคงสถาบันหนึ่งในโลกเก่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุโรป แต่ต่อมานักเขียนในละตินอเมริกาได้พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จากงานแปลของนักวิชาการด้านศิลปะคนสำคัญอย่าง ฟรันซ์ โรห์ สูการสร้างสรรคัวรรณกรรมจนกลายเป็นแนวการเขียนที่เป็นอัตลักษณ์ของวรรณกรรมละตินอเมริกา โดยถือหมุดหมายสำคัญจากวรรณกรรม เรื่อง หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยวของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ เป็นสำคัญ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2559, น. 28) อธิบายถึงลักษณะพิเศษของสัจนิยมมหัศจรรย์ว่า เอกลักษณะเฉพาะตัวของวรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์จึงมิได้อยู่ที่การสอดแทรกเรื่องราว แปลกประหลาดมหัศจรรย์ต่าง ๆ เข้ามาในเนื้อเรื่อง แต่อยู่ที่การนำเสนอเรื่องราวในโลกแห่งความเป็นจริงและโลกมหัศจรรย์ว่าดำรงอยู่ร่วมกันภายใต้ตรรกะเดียวกัน ในวรรณกรรม สัจนิยมมหัศจรรย์ คนเป็นและคนตาย ข้างในกับข้างนอก ความปกติและความผิดปกติ ธรรมชาติกับวิทยาศาสตร์ ความจริงและความเหนือจริง มิได้มีเส้นแบ่งที่ชัดเจนตายตัวแต่อย่างใด และถ้าจะว่าไปแล้วเส้นแบ่งนั้นอาจจะไม่มีอยู่ด้วยซ้ำไป

หลังจากเหตุการณ์สังหารหมู่ 6 ตุลาคม 2519 วรรณกรรมเพื่อชีวิตที่เคยเป็นกระแสหลักซึ่งถือเป็นวรรณกรรมสะท้อนภาพสังคมและการรับใช้ประชาชน เป็นกระบอกเสียงสำคัญของกลุ่มคนผู้ไร้แรงงานที่มักถูกเอาเปรียบจากชนชั้นนายทุนได้ลดบทบาทความสำคัญลงอย่างเห็นชัด ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2559, น. 119) กล่าวว่า หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 วรรณกรรมเพื่อชีวิตถูกตั้งคำถาม ทำหายและต่อต้านอย่างหนักหน่วง ทั้งจากนักเขียนที่เคยปลื้มปิติว่าเป็นนักเขียนแนวเพื่อชีวิตและจากนักวิจารณ์ นักวิชาการสายเสรีนิยมและอนุรักษนิยม ส่งผลให้มีความพยายามแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม วรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์กลายเป็นทางเลือกหนึ่งที่คนในวงการขณะนั้นให้ความสนใจ เมื่อผนวกเข้ากับการหวนกลับไปเชิดชูประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น และการหันไปแห่แหนวัฒนธรรมชุมชนในช่วงกลางทศวรรษ 2530

วงการวรรณกรรมไทยมีการกล่าวถึงวรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์ในช่วง ปี 2529 ซึ่งเป็นการแปลวรรณกรรม เรื่อง หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว ของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ โดยมีปนิธาน-ร.จันเสน เป็นผู้แปลเป็นภาษาไทยครั้งแรก สุชาติ สวัสดิ์ศรี ซึ่งเป็นบรรณาธิการผู้ทรงอิทธิพลต่อบรรดานักเขียนและนักอ่านเป็นอย่างมาก เป็นบุคคลแรกๆ ที่เริ่มกล่าวถึงวรรณกรรมแนวนี้นี้ มีส่วนสำคัญในการผลักดันชักจูงคนในวงการวรรณกรรมไทยให้สนใจวรรณกรรมแนวนี้นี้แพร่หลายยิ่งขึ้น นักเขียนไทยจึงใช้กลวิธีการแต่งแนวมหัศจรรย์สร้างสรรค์ผลงานปรากฏ

วรรณกรรมที่โดดเด่น เช่น รวมเรื่องสั้น *แผ่นดินอื่น* ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เรื่อง *หมานคร* ของคณนุช และเรื่อง *เด็กชายสามตาผู้บังเอิญเกิดมาบนโลก* ของมหรณพ โฉมเฉลา เป็นการนำกลวิธีการแต่งแนวสัจนิยมมหัศจรรย์มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทสังคมไทยซึ่งวรรณกรรมเหล่านี้ได้รับเสียงตอบรับเป็นอย่างมาก

ต่อมานักวิชาการที่มีความสนใจวรรณกรรมแนวสัจนิยมมหัศจรรย์ เช่น ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2543) ได้เขียนบทความวิชาการ เรื่อง *วรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์* ถือเป็นครั้งแรกที่วรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์ปรากฏในวงการศึกษา หลังจากนั้นกลายเป็นักวิชาการคนสำคัญในการขับเคลื่อนด้านการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์ทั้งการนิยามประวัติความเป็นมา หรือเปรียบเทียบวรรณกรรมแนวสัจนิยมมหัศจรรย์ของละตินอเมริกาับวรรณกรรมไทย ขณะเดียวกันนพวรรณ รองทอง (2543) ได้ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับแนวคิดสัจนิยมมหัศจรรย์เป็นเล่มแรกของงานวิชาการไทย เรื่อง *กำเนิดและพัฒนาการของนวนิยายสัจนิยมแนวมหัศจรรย์* หลังจากนั้นสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2554) นักวิชาการสำคัญอีกคนที่ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับรากเหง้าของสัจนิยมมหัศจรรย์ในละตินอเมริกาวิเคราะห์ผ่านผลงานทั้งหมดของกาเบรียล การ์เซีย มาเฆสในงานวิจัยอิสระ เรื่อง *สัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมของกาเบรียล การ์เซีย มาเฆส* ซึ่งส่งผลให้นักวิชาการคนอื่น ๆ หรือนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาหันมาทำวิจัยวรรณกรรมแนวสัจนิยมมหัศจรรย์มากขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2551 - 2556 ถือเป็นช่วงที่มีการศึกษาวิจัยในรูปแบบงานวิจัย และบทความวิชาการอย่างต่อเนื่อง ต่อมาในปี 2558 - 2562 เป็นการศึกษารวบรวมเป็นหนังสือสำหรับวรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์โดยเฉพาะและเป็นเชิงบูรณาการมากขึ้น

จากการทบทวนงานวิชาการไทย พบว่า แนวคิดนี้ค่อนข้างมีความโดดเด่นอย่างมาก แต่การศึกษาสถานภาพการใช้แนวคิดสัจนิยมมหัศจรรย์ในงานวิชาการไทยยังไม่มีการศึกษาอย่างลึกซึ้งและเป็นระบบ แนวคิดสัจนิยมมหัศจรรย์นั้นยังมีหลายแง่มุมที่ไม่เคยมีผู้ศึกษามาก่อนเนื่องจากแนวคิดนี้มีความซับซ้อน ตั้งแต่จุดเริ่มต้นมาจากการสร้างสรรค์งานศิลปะที่ต้องการต่อต้านความคิดสัจนิยมหรือเหตุผลนิยมทางด้านวิทยาศาสตร์ แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ต้องการย้อนยุคกลับสู่โลกของตำนาน หรือนิทานปรัมปราอันเหนือจริง ก่อให้เกิดการผสมผสานระหว่างความจริงกับความมหัศจรรย์ที่อยู่บนตรรกะเดียวกัน ต่อมาองค์ความรู้เหล่านี้ได้ขยายสู่ละตินอเมริกาจนเกิดการสร้างสรรค์ขึ้นเป็นวรรณกรรมแนวหนึ่งที่ถือเป็น อัตลักษณ์ของวรรณกรรมแถบนี้ไปโดยปริยาย ดังนั้น การศึกษาแนวคิดสัจนิยมมหัศจรรย์จึงไม่ใช่เป็นเพียงการทำความเข้าใจถึงตัวบทเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีการทบทวนถึงจุดเริ่มต้นจากสกุลงานศิลปะในยุโรปสู่การเป็นสกุลหนึ่งของวรรณกรรมละตินอเมริกา เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้สายธารแนวคิดสัจนิยมมหัศจรรย์

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจสถานภาพการใช้แนวคิดสังคมนิยมมหายุคในงานวิชาการไทย ช่วง พ.ศ. 2543 - 2563 เพื่อต้องการรวบรวมบทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ หนังสือ และงานวิจัยอิสระที่เกี่ยวข้องกับการใช้แนวคิดสังคมนิยมมหายุค โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เผยแพร่ในเว็บไซต์ต่าง ๆ และสังเคราะห์กลุ่มข้อมูลแนวคิดสังคมนิยมมหายุคในงานวิชาการไทยรอบ 2 ทศวรรษ เพื่อเป็นแนวทางให้แก่บัณฑิตนักศึกษานำข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้ไปสร้างองค์ความรู้หรือใช้เป็นประเด็นในการศึกษาเรื่องสังคมนิยมมหายุคต่อไป

2. ประเภทของงานวิชาการไทยที่ใช้แนวคิดสังคมนิยมมหายุค

งานวิชาการไทยที่ใช้แนวคิดสังคมนิยมมหายุคสามารถจัดได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

2.1 บทความวิชาการ

จากการสำรวจงานเขียนประเภทบทความทางวิชาการ พบว่ามีจำนวน 10 เรื่อง ประกอบด้วย ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2543, 2552, 2555ก, 2555ข, 2556) สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2548, 2551) Chotiudompan (2008) ธงชัย แซ่เจี๋ย (2558) และพัชรภากรณ์ หนังสือ (2562) บทความวิชาการส่วนใหญ่เขียนโดยชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช มีจำนวนถึง 5 เรื่อง เป็นครึ่งหนึ่งของทั้งหมด การศึกษาของชูศักดิ์ทำให้มองเห็นภาพรวมของพัฒนาการตั้งแต่ประวัติความเป็นมา กลวิธี ตลอดจนการนำเสนอสังคมนิยมมหายุคทั้งในและนอกประเทศ เพราะแต่ละพื้นที่มีการรับอิทธิพลจากวรรณกรรมละตินอเมริกา โดยวิธีการหรือภูมิหลังที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาบทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2543, 2552, 2555ก, 2555ข, 2556) ทั้ง 5 เรื่องข้างต้น ทำให้เห็นพัฒนาการของแนวคิดสังคมนิยมมหายุคได้ตั้งแต่ต้นของแนวคิดนี้มาจากโลกตะวันตกโดยปรากฏในงานจิตรกรรมของกลุ่มจิตรกรแนวหน้ายุคสงครามโลกครั้งที่ 1 ส่วนคำว่า ‘สังคมนิยมมหายุค’ เป็นคำที่นักประวัติศาสตร์ศิลป์ชาวเยอรมัน ฟรันทซ์ โรห์เป็นผู้บัญญัติในหนังสือชื่อ *โพสต์เอ็กเพรสชันนิสต์และสังคมนิยมมหายุค: ปัญหาของจิตรกรรมยุโรปสมัยใหม่* พร้อมอธิบายให้เห็นถึงจุดหักเหสำคัญที่ทำให้บรรดานักเขียนละตินอเมริกาหันมาแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการสร้างสรรค์วรรณกรรม โดยเฉพาะการนำสังคมนิยมมหายุคมาใช้ เพื่อสำนึกในความเป็นอดีตเมืองขึ้น และแรงปรารถนาที่จะสร้างอัตลักษณ์ของวรรณกรรมละตินอเมริกา โดยนิยามให้เห็นถึงหัวใจหลักของวรรณกรรมสังคมนิยมมหายุคผ่านการยกตัวอย่างวรรณกรรม เรื่อง *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซว่า โลกสังคมนิยมมหายุคเป็นการหลอมรวมโลก 2 ประเภท คือ โลกแห่งความเป็นจริงกับโลกแห่งความมหัศจรรย์จะดำรงอยู่คู่กัน และดำเนินไปภายใต้ตรรกะชุดเดียวกัน ผู้เขียนสามารถตั้งข้อสรุปสำหรับหัวใจสำคัญของวรรณกรรมสังคมนิยมมหายุคได้จากทฤษฎีของนักวิชาการตะวันตกพร้อมคำอธิบายให้เห็นถึงการนำเสนอ

ในงานสี่ชิ้น ได้แก่ ฝ่ามือในตำนานแม่พระโชนง ฝ่ามือเดนิโอในนวนิยาย ร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยวของการ์เซีย มาร์เกซ ฝ่ามืออดีตในนวนิยายเรื่อง แอ็บซาลอม, แอ็บซาลอม ! ของโพรคเนอร์ และ ฝ่ามือเลิฟเวิร์ดในนวนิยายเรื่อง บิเลิฟเวิร์ด ของโทนี มอร์ริสัน เห็นได้ชัดเจนว่า ฝ่ามือแม่พระโชนงอยู่ในโลกมหัศจรรย์ที่ดำเนินไปภายใต้ตรรกะคนละชุดกับโลกคนธรรมดา ในท้องเรื่อง ส่วนฝ่ามืออดีตในนวนิยาย แอ็บซาลอม, แอ็บซาลอม ! มีสถานะอุปลักษณ์เพื่อสื่อความหมายของความขัดแย้งภายในจิตใจตัวละคร ส่วนฝ่ามือเดนิโอ และฝ่ามือเลิฟเวิร์ดอยู่ภายใต้ตรรกะชุดเดียวกับตัวละครที่เป็นคนในท้องเรื่อง

หากพิจารณาความเฉพาะของบทความแต่ละเรื่อง พบว่า บทความ เรื่อง *สังนิยมมหัศจรรย์ในคาถาภูมิปัญญาท้องถิ่น* (ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, 2555) เป็นบทความที่นำเสนอปรากฏการณ์หลังเหตุการณ์สังหารหมู่ 6 ตุลาคม 2519 ในฐานะที่เป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่เคยเป็นกระแสหลัก ถูกตั้งคำถามจากบรรดานักเขียน นักวิจารณ์ ส่งผลให้นักเขียน มีความพยายามแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ในการสร้างสรรค์วรรณกรรม สังนิยมมหัศจรรย์กลายเป็นทางเลือกหนึ่งที่นักเขียนในขณะนั้นให้ความสนใจ หันกลับไปเชิดชูภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชนในช่วงกลางทศวรรษ 2530 ช่วงนี้จึงมีการสร้างสรรค์วรรณกรรมที่เน้นการผสมผสานสี่สนท้องถิ่นมากขึ้น

ส่วนอีกบทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ (2556) เรื่อง *การแปรอุปมาให้เป็นความมหัศจรรย์และการแปรความมหัศจรรย์ให้เป็นอุปมา: กรณีศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมสังนิยมมหัศจรรย์ไทยและละตินอเมริกัน* เน้นการแสดงถึงลักษณะต่างของสังนิยมมหัศจรรย์ละตินอเมริกากับสังนิยมมหัศจรรย์ไทย เนื่องจากความมหัศจรรย์ในงานเขียนของการ์เซีย มาร์เกซมุ่งทำลายและตั้งคำถามต่อขนบการเขียนแนวสังนิยม ผ่านการแปรอุปลักษณ์หรืออุปมาให้กลายเป็นความมหัศจรรย์ โดยการทำให้อุปมาดังกล่าวมีความหมายตามตัวอักษร (literalization) แต่ในงานของมหรณพ โฉมเจลานั้นกลับเป็นการแปรความมหัศจรรย์ให้เป็นอุปมาหรืออุปลักษณ์ ในแง่ของเนื้อเรื่องความมหัศจรรย์อาจจะเกิดขึ้นจริง แต่ในแง่ของความหมายความมหัศจรรย์เป็นเพียงความเปรียบเท่านั้น

ตามด้วยบทความวิชาการของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2548, 2551; Chotiudompant, 2008) อีกจำนวน 3 เรื่อง เป็นบทความที่เน้นแสดงให้เห็นถึงการเดินทางของวรรณกรรมสังนิยมมหัศจรรย์ที่เริ่มต้นจากประเทศเยอรมัน ถือเป็นพื้นที่แห่งวิทยาศาสตร์ แล้วข้ามไปสู่วัฒนธรรมละตินอเมริกา ซึ่งเป็นพื้นที่มีระบบความเชื่อที่แตกต่างพร้อมกับบริบททางการเมืองที่เคยเป็นประเทศเมืองขึ้นและเคยปกครองด้วยเผด็จการทหารอย่างยาวนาน แนวคิดมุ่งนำเสนอถึงการปะทะและสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่โดยยกตัวอย่าง กรณีโคลัมเบีย ซิลีและเม็กซิโกซึ่งมีลักษณะร่วมกันเพื่อชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาด้านกระแสวิทยาการสมัยใหม่ที่

ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คน จนกระทั่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม โดยเฉพาะเกิดจากการปะทะของวัฒนธรรมตะวันตกที่บุกรุกเข้ามาอย่างรวดเร็วและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทั้งสองต่างก็มีความสำคัญในฐานะองค์ความรู้หนึ่งเช่นเดียวกัน ขึ้นอยู่กับมุมมองในการใช้ประโยชน์ ท้ายที่สุดอธิบายถึงโลกปัจจุบันที่มีเทคโนโลยีเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตผู้คนสะท้อนผ่านวรรณกรรมแนวนี้

ส่วนบทความวิชาการอื่นๆ จำนวน 2 เรื่อง ต่างนำเสนอในมุมมองที่ต่างจากการศึกษาในอดีต เห็นได้ชัดว่า ธงชัย แซ่เจ๋อ (2558) มุ่งประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับเพศทางเลือก ซึ่งถือเป็นการเปิดขอบฟ้าใหม่ในทางวิชาการก็ว่าได้ เนื่องจากประเด็นเหล่านี้ไม่ค่อยถูกกล่าวถึงมากนัก ทำให้แนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์นั้นมีความหลากหลายยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังปรากฏการศึกษาประวัติที่มา กลวิธีหรือแนวคิดของเรื่อง โดยเฉพาะบทความของพัชราภรณ์ หนังสือ (2562) เป็นการตั้งข้อสังเกตต่อแนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์ผ่านการศึกษาภาพยนตร์ เรื่อง *Birdman* (2014) หรืออีกนัยหนึ่งเป็นสำรวจแนวคิดนี้ว่ายังคงมีความสำคัญในวงการวิชาการอยู่หรือไม่

2.2 วิทยานิพนธ์

ผลงานประเภทวิทยานิพนธ์มีจำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ นพวรรณ รองทอง (2543) เรื่อง กำเนิดและพัฒนาการของนวนิยายสังคมนิยมมหัศจรรย์ กัญญา วัฒนกุล (2550) เรื่อง สังคมนิยมมหัศจรรย์และสหบทในนวนิยาย เรื่อง คาฟกา ออน เดอะ ชอร์ของฮาร์ุกิ มูราคามิ เกศวรางค์ นิลवास (2552) เรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัยแนวสังคมนิยมมหัศจรรย์ งานของหัตถกัญญา อารีศิลป์ (2556) เรื่อง สังคมนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมของอนุสรณ์ ตีปยานนท์ รัตนาดี ปาแบ่ง (2556) เรื่อง ลักษณะเด่นและคุณค่าของวรรณกรรมแนวสังคมนิยมมหัศจรรย์ในบริบทสังคมไทย บุญทริก บุญพบ (2559) เรื่อง การวิเคราะห์การใช้แผนที่ในงานศิลปะร่วมสมัย: ศึกษาของเกียโม คิวทากา และงานของนัทธมน เปรมสำราญ (2562) เรื่องเส่ายอยทาง การเมืองผ่านสังคมนิยมมหัศจรรย์ในผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินไทย ปี 2557-2560

วิทยานิพนธ์เล่มแรกที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์ คือ นพวรรณ รองทอง (2543) เป็นการศึกษากำเนิดและพัฒนาการของสังคมนิยมมหัศจรรย์เพื่อวิเคราะห์ความเป็นมาและทิศทางความคิดที่เกิดขึ้นในช่วงระยะตั้งแต่ ค.ศ.1967 เป็นต้นมา เป็นการเปรียบเทียบในภาพรวมเพื่อจะจัดโครงสร้างและแบบแผนอันเป็นลักษณะเฉพาะร่วมกันของนวนิยายแนวนี้ เนื่องจากยังไม่เคยมีการศึกษาแนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์ในนวนิยายอย่างเป็นระบบมาก่อน

กัญญา วัฒนกุล (2550) ศึกษา “สังคมนิยมมหัศจรรย์และสหบทในนวนิยาย เรื่อง คาฟกา ออน เดอะ ชอร์ ของ ฮาร์ุกิ มูราคามิ” อธิบาย magical realism ว่าสังคมนิยมมหัศจรรย์เป็นการแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานอย่างซับซ้อนระหว่าง “ความจริง” และ “ความลวง” เพื่อวิพากษ์

กระบวนการที่แบบสัจนิยมที่มีแนวโน้มแบ่งแยกสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นข้อตรงข้ามองค์ประกอบมหัศจรรย์ที่ปรากฏมีบทบาทในการโต้กลับเพื่อวิพากษ์เรื่องเล่าแม่บทเช่นอุดมการณ์ชาตินิยม การเข้าครอบงำของตะวันตกและระบบทุนนิยมจากหลากหลายแง่มุมในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ พร้อมกับการแสดงให้เห็นถึงสหภาพทั้งในตัวของฮาร์กิ มูราคามิเล่มอื่นก่อนหน้าและนอกตัวบท เช่น วรรณคดีญี่ปุ่นดั้งเดิม วรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยยุคเมจิ

เกศวรงค์ นิลवास (2552) ศึกษา “การวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัยแนวสัจนิยมมหัศจรรย์” แสดงให้เห็นความพัวพันของเส้นแบ่งพรมแดนต่าง ๆ กล่าวคือ นำเสนอการสลายพรมแดนของประเภทวรรณกรรมผ่านการผสมผสานตัวละครสัจนิยมและตัวละครมหัศจรรย์เข้าไว้ด้วยกัน นำเสนอการสลายพรมแดนทางอัตลักษณ์โดยแสดงให้เห็นความหลากหลาย การสูญสลาย และการดำรงอัตลักษณ์ในรูปแบบลักษณะที่เปลี่ยนแปลง รวมถึงนำเสนอการสูญสลายพรมแดนของเวลา ผู้วิจัยยังชี้ให้เห็นว่า วรรณกรรมไทยที่นำมาศึกษาแสดงให้เห็นการปะทะสังสรรค์ของวาทกรรมกระแสต่าง ๆ ในบริบทสังคมไทย การต่อรองระหว่างวาทกรรมกระแสหลักและกระแสรองเพื่อแย่งชิงพื้นที่ในสังคม รวมถึงเสนอแนวคิดที่วิพากษ์วาทกรรมกระแสหลักอันได้แก่ วาทกรรมอำนาจรัฐ วาทกรรมตะวันตก วาทกรรมการพัฒนา และวาทกรรมการเมือง

หัตถกาญจน์ อารีศิลป์ (2556) ได้ศึกษา “สัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมของอนุสรณ์ ตีปยานนท์” ซึ่งเป็นการศึกษาสัจนิยมมหัศจรรย์ในเชิงวิเคราะห์เฉพาะเรื่องจากวรรณกรรมไทยเป็นคนแรกๆ การศึกษานี้ไม่เพียงเป็นการใช้กลวิธีการประพันธ์แนวสัจนิยมมหัศจรรย์เพื่อสร้างความแปลกใหม่ให้งานวรรณกรรมของตนเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญกับการผสมผสานและหลอมรวมลักษณะสมจริงตามแนวการประพันธ์สัจนิยมและลักษณะมหัศจรรย์ไว้ในองค์ประกอบการสร้างงานทุกส่วน ทั้งในการผูกเรื่อง การเล่าเรื่อง การสร้างตัวละครและฉาก ภาพรวมของสัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมของอนุสรณ์แล้วพบว่า มีทั้งลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างสัจนิยมมหัศจรรย์เชิงญาณวิทยา (Epistemological magical realism) หรือแบบปรัชญา (scholarly type) ซึ่งให้ความสำคัญกับมุมมองการทำความเข้าใจอันสามัญให้เป็นเรื่องมหัศจรรย์เพื่อตั้งคำถามหรือเสนอความคิดในเชิงปรัชญา และสัจนิยมมหัศจรรย์เชิงภววิทยา (Ontological magical realism) หรือแบบคติชน (mythic type) ซึ่งผูกโยงกับภูมิปัญญาพื้นถิ่น ความมหัศจรรย์ในวรรณกรรมของอนุสรณ์จึงมีขอบเขตกว้างขวาง

รัตนาวดี ปาแบ่ง (2556) ได้ศึกษา “ลักษณะเด่นและคุณค่าของวรรณกรรมแนวสัจนิยมมหัศจรรย์ในบริบทสังคมไทย” พบว่า วรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์มีคุณค่าจากการใช้ความมหัศจรรย์เพื่อวิพากษ์วาทกรรมหลักในสังคมไทย จากการตอบโต้เรื่องเล่าเดิมโดยการสร้างใหม่ ผสมผสานเพิ่มเติม ปรับเปลี่ยน แก่ไข และการผลิตซ้ำ ให้เรื่องราวในวรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์ให้แตกต่างไปจากวรรณกรรมสัจนิยม เพื่อใช้เรื่องเล่าใหม่ที่นักเขียนนำเสนอตอบโต้เรื่องเล่าเดิม

ในยุคสมัยใหม่นิยม ส่วนการวิพากษ์ระบบทุนนิยมยังเปิดเผยให้เห็นถึงเสียงต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมนี้ อย่างแตกต่างหลากหลาย และสุดท้ายการปฏิเสชนแนวคิดตะวันตกนิยม เพื่อชี้ให้เห็นคุณค่าของ ความรู้ และภูมิปัญญาอื่นๆ ที่ดำรงอยู่อย่างแตกต่างหลากหลายในสังคม

บุญทริก บุญพบ (2559) ได้ศึกษา “การวิเคราะห์การใช้แผนที่ในงานศิลปะร่วมสมัย: ศึกษาของกียะโม คิวทากา” ซึ่งเป็นการวิเคราะห์งานกลุ่มแผนที่ของคิวทากา ที่นำเสนอว่า ลักษณะของเครื่องหมาย ขนาด สี รวมถึงตำแหน่งของสัญลักษณ์ในแผนที่ที่สามารถจำลองความจริง โดยพิจารณาจากระบบสัญลักษณ์แผนที่ (Map sign systems) เพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ของวัตถุ กับพื้นที่ตามจริง การสื่อความหมายผ่านการดัดแปลงแผนที่ด้วยภาพสัญลักษณ์ และการใช้พื้นที่ ที่ร่วมกับการตีความคล้ายโครงสร้างในวรรณกรรมสมัยนิยมมหัศจรรย์ของฮอเร ลูยส์ บอร์เฮซ จนเกิดความเข้าใจชนิด ของพื้นที่และเนื้อหาที่ได้จากการถอดรหัสองค์ประกอบในงาน

นัทธมน เปรมสำราญ (2562) ศึกษา “เรื่องเล่าย่อยยทางการเมืองผ่านสมัยนิยมมหัศจรรย์ ในผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินไทย ปี 2557-2560” ที่สังเกตเห็นความสอดคล้องของสมัยนิยม มหัศจรรย์กับผลงานศิลปะร่วมสมัยของไทยหลังการรัฐประหารปี พ.ศ. 2557 ทำให้เห็นว่าสมัยนิยม มหัศจรรย์ในผลงานของศิลปินไทยร่วมสมัยมีความสอดคล้องกับการนำเสนอเรื่องเล่าย่อย ย เช่น เรื่องเล่าที่มีลักษณะเป็นส่วนตัว เฉพาะที่ เฉพาะกลุ่ม เฉพาะกาล รวมไปถึงการไม่สถาปนา ตัวเองเป็นความรู้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดและตายตัว ความรู้เฉพาะจากเรื่องเล่านี้มีบทบาทสำคัญใน การอธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในสังคมต่าง ๆ อันเป็นการแสดงออกว่าไม่เห็นด้วย ต้องการตอบโต้หรือต่อต้านเรื่องเล่าหลัก ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นผลงานศิลปะร่วมสมัย ของไทย ปี พ.ศ. 2557-2560 จำนวน 4 ชุด จากศิลปินทั้งหมด 4 ท่าน ได้แก่ ผลงานชุด “Songs without lyrics” โดย วันทนีย์ ศิริพัฒนานันทกุล ผลงานชุด “The Shards Would Shatter at Touch สุขสลาย” (2560) โดย ธาดา เสงฆ์ทรัพย์กุล ผลงานชุด “ไร่ล้มหิน: Whitewash” (2559-2560) โดย ฤกษ์ ศรีขาว และผลงานชุด “246247596248914102516... And then there were none” (2560) โดยอริญชัย รุ่งแจ้ง เป็นที่ทราบกันว่าภายหลังการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ทำให้การแสดงออกของประชาชนถูกจำกัด มากขึ้น เนื่องจากการสอดแนมข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตและข้อมูลออนไลน์อื่นๆ อย่างกว้างขวาง มีการแทรกแซงกิจกรรมทางการเมืองบ่อยครั้ง รวมทั้งการแทรกแซงการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ใน ประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน ดังนั้น การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านงาน ศิลปะจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการตอบโต้อำนาจรัฐที่พยายามควบคุมมวลชนและข้อมูลข่าวสาร

จะเห็นได้ว่า ผลงานนิพนธ์ข้างต้นเน้นการศึกษาประเภทนวนิยายเป็นหลัก ซึ่ง ส่วนใหญ่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร พร้อมกับประยุกต์ใช้ทฤษฎีเดียวในการศึกษา โดยเฉพาะ การศึกษากลวิธีกาแต่ง ผ่านองค์ประกอบวรรณกรรม ประกอบด้วยโครงเรื่อง การเล่าเรื่อง

ฉาก ตัวละคร หรืออื่น ๆ และสำหรับการศึกษาแนวคิดหลักนั้นถือว่าเป็นการศึกษาพื้นฐานที่วิทยานิพนธ์ทุกเรื่องต้องอธิบาย เนื่องจากเป็นการพิสูจน์แนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์ว่ามีลักษณะเฉพาะอย่างไร ทั้งในตัวบทวรรณกรรมและสื่อศิลปะ แต่วิทยานิพนธ์แต่ละเรื่องจะมีความโดดเด่นได้นั้นขึ้นอยู่กับขั้นตอนการเรียบเรียงประเด็นมากกว่า เพราะลักษณะการอธิบายมีความแตกต่างกัน พร้อมกับการตั้งประเด็นที่สร้างความสนใจผู้อ่าน วิทยานิพนธ์บางเรื่องมีการอธิบายพัฒนาการให้เห็นตั้งแต่ประวัติความเป็นมา กลวิธีและบริบททางสังคมก็ส่งผลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมและสื่อศิลปะ ส่วนบางเรื่องมีการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์ของวรรณกรรมแนวสังคมนิยมมหัศจรรย์ในแต่ละภูมิภาคของไทย หรือผู้เขียนวิทยานิพนธ์บางคนได้สรุปถึงการแบ่งยุควรรณกรรมแนวสังคมนิยมมหัศจรรย์ของไทยด้วยเช่นกัน ทำให้วิทยานิพนธ์ทั้งหมดมีลักษณะภาพรวมไม่แตกต่างกันมาก ที่น่าสนใจก็คือ มีวิทยานิพนธ์เพียงเรื่องเดียวที่ใช้ทฤษฎีผสมโดยเพิ่มการวิเคราะห์ประเด็นสหพหุร่วมด้วย

2.3 หนังสือ

ในแง่ของหนังสือ พบว่ามีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ หนังสือของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2559) เรื่อง *สังคมนิยมมหัศจรรย์: ในงานของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ, โทนี มอร์ริสัน และวรรณกรรมไทย* และหนังสือของภาสกร ลือสกุล (2561) เรื่อง *สังคมนิยมมหัศจรรย์ในลาตินอเมริกา: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ วรรณกรรม* หนังสือทั้งสองเล่มนี้ถือได้ว่าเป็นคุณูปการสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาแนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์ในวงวิชาการไทย เนื่องจากเมื่อมีตีพิมพ์เป็นรูปเล่มหนังสือและมีการจำหน่ายในวงกว้างทำให้ผู้ที่สนใจในประเด็นเหล่านี้ได้ศึกษาเพิ่มเติม หนังสือของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2559) นั้นเป็นการปูพื้นฐานตั้งแต่จุดเริ่มต้นจากงานศิลปะในยุโรปจนกระทั่งเข้าสู่ละตินอเมริกา ในที่สุดกลายเป็นอัตลักษณ์ของวรรณกรรมละตินอเมริกา มีการอธิบายค่อนข้างละเอียดในแต่ละประเด็น การยกตัวอย่างงานของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ โทนี มอร์ริสันและวรรณกรรมไทย ทำให้มองเห็นสายธารแนวคิดสังคมนิยมมหัศจรรย์ได้อย่างเข้าใจขึ้น ส่วนหนังสือของภาสกร ลือสกุล (2561) นั้นเป็นการศึกษาเฉพาะสังคมนิยมมหัศจรรย์ในละตินอเมริกา ถือเป็นการอธิบายที่ละเอียดครอบคลุมไปถึงประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ ทำให้ผู้อ่านมองเห็นการถือกำเนิดขึ้นของวรรณกรรมแนวนี้นี้ ซึ่งไม่ได้เน้นแต่เฉพาะงานของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซเท่านั้น แต่ได้ศึกษางานของนักเขียนอื่นๆ ด้วยอย่างเช่น ชวาล รูลโฟ นักเขียนชาวเม็กซิโกที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการถือกำเนิดของวรรณกรรมแนวนี้นี้ เนื่องจากเป็นต้นแบบของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ

2.4 งานวิจัยอิสระ

ด้านงานวิจัยพบจำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ งานของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2554) เรื่อง *สังคมนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ* เป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาเพื่อศึกษาค้นคว้า เน้นการศึกษาพัฒนาการของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ

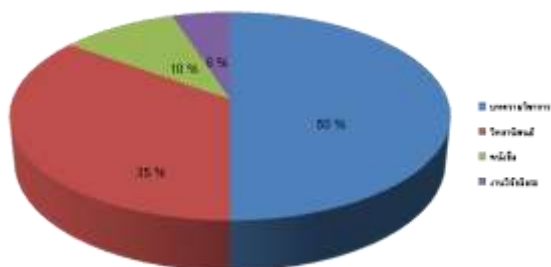
ตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้มองเห็นการใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมของนักเขียนว่ามีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับอิทธิพลและแรงบันดาลใจแต่ละช่วงชีวิต ช่วงแรกได้รับอิทธิพลจากนักเขียนชื่อดังในอเมริกาและยุโรป เช่น วิลเลียม โฟร์คเนอร์และฟรันซ์ คาฟกา ถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยพัฒนาให้ค้นพบรูปแบบที่สามารถนำเสนอภาพชีวิตและความเป็นจริงของชาวละตินอเมริกา นัยที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้รูปแบบดังกล่าวก็มีความสำคัญ เนื่องจากความมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมไม่ได้มีเพราะความบันเทิงเท่านั้น แต่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์สภาพสังคมร่วมสมัยด้วยเช่นกัน ประเด็นที่เน้นย้ำความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่าง เช่น ขั้วอารยธรรมยุโรปหรืออเมริกาเหนือกับละตินอเมริกา หรือขั้วคริสต์ศาสนากับศาสนาของชนพื้นถิ่นหรือที่นำเข้าจากทวีปแอฟริกา

จากสำรวจผลงานวิชาการทั้งหลายที่นิยมใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมพบว่า ส่วนใหญ่มักเป็นบทความวิชาการ ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะลักษณะของบทความวิชาการจะเน้นประเด็นสำคัญเฉพาะเรื่องได้ ทำให้ผู้เขียนสามารถตั้งข้อสังเกต การอธิบายถึงความเป็นมา หรือการเปรียบเทียบอย่างตรงประเด็น ที่น่าสนใจก็คือ จะเห็นได้ว่าก่อนถึงขั้นตอนการวิเคราะห์ตัวบท นักวิชาการต้องทำความเข้าใจบริบทสังคมและการเมืองของตัวบทที่จะนำมาเขียนอย่างลึกซึ้ง ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2559, น. 35) กล่าวว่า การศึกษาสังคมนิยมหัตถกรรมจึงมิใช่การนำไม้บรรทัดมานั่งวัดความเป็นสังคมนิยมหัตถกรรมในงานวรรณกรรม แต่อยู่ที่การวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกที่ทำให้งานชิ้นหนึ่งถูกจัดให้เป็นสังคมนิยมหัตถกรรมควบคู่ไปกับการพิจารณาเนื้อหาและผลสะท้อนที่งานชิ้นนั้นมีต่อความเข้าใจวรรณกรรม ชีวิต และสังคม

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ตั้งข้อสังเกตได้ว่า เหตุใดงานวิชาการที่ศึกษาโดยใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมจึงไม่ปรากฏมากนัก เนื่องจากแนวคิดนี้ตีความยาก เพราะจะต้องเชื่อมโยงกับเนื้อหาวรรณกรรมที่ซับซ้อนด้วยกลวิธีการแต่งแปลกใหม่และสัญลักษณ์ในเรื่อง จำเป็นต้องใช้ความคิดร่วมกับการพิจารณาถ้อยคำและประโยคอย่างละเอียดจึงสามารถวิเคราะห์ได้ อย่างไรก็ตามถึงแม้ไม่ได้ มีงานวิชาการอย่างแพร่หลาย แต่ด้านคุณภาพถือว่า งานวิชาการเหล่านี้สามารถสร้างองค์ความรู้ได้อย่างค่อนข้างครอบคลุม

แผนภูมิที่ 1

ประเภทต่างๆ ของงานวิชาการไทยที่ใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรม

3. สถาบันและสาขาที่ใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรม

หากพิจารณาที่สถาบันการศึกษาที่มีผลงานทางวิชาการที่ใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมแล้ว พบว่ามีทั้งหมด 5 สถาบัน ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประกอบด้วย วิทยานิพนธ์ในสาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ ผลงานของนพวรรณ รองทอง (2543) กัญญา วัฒนกุล (2550) ของสาขาวิชาภาษาไทย ได้แก่ งานของหัตถกกาญจน์ อารีศิลป์ (2556) ส่วนบทความวิชาการส่วนใหญ่เป็นผลงานของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2548, 2551) สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2551) เรื่องพื้นที่กับการเดินทางข้ามวัฒนธรรม ในวรรณกรรมสังคมนิยมหัตถกรรมทางตำนานวิจัย มี 2 เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยอิสระของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2551) และงานวิจัยสาขาวิชาภาษาสเปน จำนวน 1 เรื่อง คือ หนังสือของภาสุรี ลือสกุล (2561)

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีงานส่วนใหญ่มาจากสาขาภาษาและวรรณคดีอังกฤษ จำนวน 7 เรื่องประกอบด้วย บทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชช์ ได้แก่ เรื่องวรรณกรรมสังคมนิยมหัตถกรรม (2543) เรื่องวรรณกรรมสังคมนิยมหัตถกรรม สุนทรียศาสตร์ของการต่อต้านและการเมือง ว่าด้วยอัตลักษณ์วรรณกรรม (2552) เรื่องสังคมนิยมหัตถกรรมในคาถาภูมิปัญญาท้องถิ่น (2555) เรื่องกาเบรียล การ์เซีย มาเฆซกับการสร้างอัตลักษณ์วรรณกรรมละตินอเมริกา (2555) เรื่องการแปรอุปมาให้เป็นความมหัศจรรย์และการแปรความมหัศจรรย์ให้เป็นอุปมา (2556) และหนังสือของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชช์ (2559) เรื่องสังคมนิยมหัตถกรรมในงานของกาเบรียล การ์เซีย มาเฆซ, โทนี มอร์ริสันและวรรณกรรมไทย ตามด้วยบทความวิชาการของพัชราภรณ์ หนังสือ (2562) เรื่องศิลปะจิตวิญญาณ(อ)สังคมนิยมหัตถกรรมในภาพยนตร์เรื่อง Birdman (2014)

สำหรับมหาวิทยาลัยศิลปากร พบว่ามีงานจากสาขาทฤษฎีศิลป์ ปรากฏเพียง 2 เรื่อง ประกอบด้วย วิทยานิพนธ์ของบุญทริก บุญพบ (2559) เรื่องการวิเคราะห์การใช้แผนที่ในงานศิลปะร่วมสมัย: ศึกษางานของกียะโม คิวทากา วิทยานิพนธ์ของนันทมน เปรมสำราญ (2562) เรื่องเรื่องเล่าย่อยยทางการเมืองผ่านสัญนิยมมหัศจรรย์ในผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินไทย ปี 2557-2560 และสาขาภาษาไทย จำนวน 1 เรื่อง คือ วิทยานิพนธ์ของเกศวรางค์ นิลवास (2552) เรื่องการวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัยแนวสัญนิยมมหัศจรรย์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม พบสถาบันละ 1 เรื่องเป็น วิทยานิพนธ์ของรัตนาวดี ปาแบ่ง (2556) จากสาขาภาษาไทย และบทความวิชาการของธงชัย แซ่เจี๋ย (2558) จากสาขาภาษาไทยและการสื่อสาร

อาจกล่าวได้ว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาที่ใช้แนวคิดสัญนิยมมหัศจรรย์ในงานวิชาการไทยมากที่สุด โดยเฉพาะสาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ เนื่องจากสาขาวรรณคดีเปรียบเทียบเป็นสาขาที่เน้นการศึกษาแนวคิดที่มาจากต่างประเทศพร้อมกับการเปรียบเทียบตัวบทตามต้นฉบับภาษาเดิม ทำให้งานวิชาการเหล่านี้มีความลุ่มลึกด้วยแง่มุมอื่นเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีความเข้าใจทั้งแนวคิดและตัวบทที่เป็นต้นฉบับภาษาเดิม เช่นเดียวกับสาขาวิชาภาษาสเปนที่มุ่งทำความเข้าใจต้นกำเนิดของแนวคิดสัญนิยมมหัศจรรย์ที่มาจากยุโรป ก่อนเข้าสู่ละตินอเมริกาจึงจำเป็นต้องศึกษาลงลึกไปถึงประวัติศาสตร์การเมืองที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์วรรณกรรมหรือประเทศอื่นที่มีประวัติศาสตร์การต่อสู้กับประเทศเจ้าอาณานิคม พร้อมกับวิเคราะห์ผ่านต้นแบบวรรณกรรมสัญนิยมมหัศจรรย์อย่างเรื่อง *หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว* ของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ และ เรื่อง *เปโตร ปาราโม* ของฆวน รูลโฟ ซึ่งเป็นไปตามปรัชญาของหลักสูตรที่มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญด้านวรรณคดีเปรียบเทียบ มีศักยภาพในการค้นคว้าวิจัย และมีความรอบรู้ทางวรรณคดีเพื่อไปเป็นอาจารย์ นักวิจัย และผู้เชี่ยวชาญในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชน

รองลงมาเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบที่สาขาภาษาและวรรณคดีอังกฤษซึ่งเป็นสาขาเน้นการศึกษาวรรณกรรมที่มาจากต่างประเทศพร้อมกับการวิเคราะห์ หากพิจารณาลักษณะร่วมสำคัญระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาภาษาและวรรณคดีอังกฤษ ก็คือ การอ่านตัวบทภาษาอังกฤษและภาษาอื่นตามต้นฉบับภาษาเดิม จึงเป็นการเปิดโลกทางวรรณกรรมอย่างกว้างขวาง โดยไม่มีอุปสรรคทางภาษา ทำให้สามารถเรียนรู้แนวคิดสมัยใหม่จากต่างประเทศได้รวดเร็ว ถือเป็นการเปิดโอกาสที่ทำให้บรรดานักวิชาการที่สนใจแนวคิดสัญนิยมมหัศจรรย์ได้ศึกษาอย่างเป็นระบบและเต็มที่ในการสร้างองค์ความรู้ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับให้ผู้ที่มีความสนใจในแนวคิดเดียวกันได้นำไปประยุกต์ใช้ และต่อยอดให้เกิดเป็นงานวิชาการที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

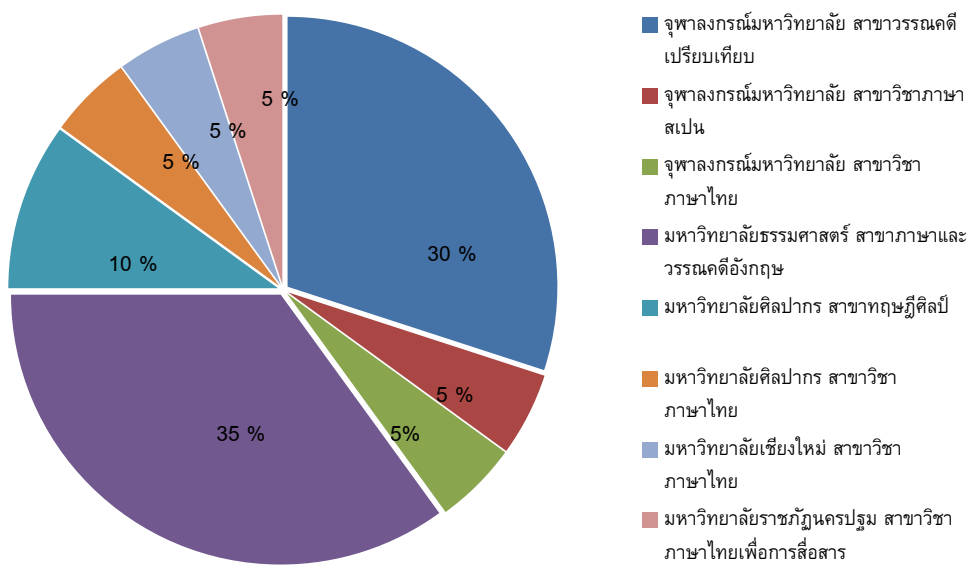
ที่ต้องการผลิตนักวิชาการที่สามารถทำการค้นคว้าวิจัยและศึกษาเพิ่มเติมทางด้านภาษาและวรรณคดีอังกฤษ รวมทั้งสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

สถาบันการศึกษาทั้งสองได้ผลิตนักวิชาการที่มีอิทธิพลต่อการสร้างองค์ความรู้ของแนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรม โดยเฉพาะนักวิชาการสองท่านที่ศึกษาด้านนี้อย่างจริงจังและต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงสองทศวรรษ (พ.ศ. 2543 - 2563) ได้แก่ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาภาษาและวรรณคดีอังกฤษมีผลงานวิชาการทั้งหมด จำนวน 6 เรื่อง ประกอบด้วยบทความวิชาการ จำนวน 5 เรื่อง และหนังสือ จำนวน 1 เรื่อง ด้านสุรเดช โชติอุดมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ มีงานวิชาการทั้งหมด 4 เรื่อง ประกอบด้วย บทความวิชาการ จำนวน 3 เรื่อง งานวิจัยอิสระจำนวน 1 เรื่อง อีกทั้งยังปรากฏรวมผลงานวิชาการของทั้งสองเป็นจำนวน 10 เรื่อง ซึ่งถือเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของงานวิชาการทั้งหมด เพราะนักวิชาการคนอื่นต่างศึกษาค้นคว้าเรื่องเท่านั้น

ผู้ศึกษาดังข้อสังเกตว่า งานวิชาการไทยที่ใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมยังเป็นเรื่องสนใจเฉพาะกลุ่ม เห็นได้จากสถาบันที่ใช้แนวคิดนี้ส่วนใหญ่อยู่ในส่วนกลางและปริมณฑล ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม แต่ส่วนภูมิภาคนั้นพบเพียงสถาบันเดียว คือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำหรับสถาบันส่วนภูมิภาคอื่นๆ ยังไม่ปรากฏ ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าแต่ละสถาบัน แต่ละสาขาอาจมีแนวทางการศึกษาที่เป็นจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ของตนอยู่แล้ว จึงไม่มีเหตุจำเป็นในการศึกษาแนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรม หรือสถาบันเหล่านี้ยังขาดนิสิต นักศึกษา อาจารย์ที่มีความสนใจแนวคิดนี้อย่างจริงจัง ทำให้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมกลายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของ 'ความแปลกหน้าทางวิชาการ' โดยปริยาย

แผนภูมิที่ 2

สถาบันและสาขาที่ใช้แนวคิดสัจนิยมมหัสจรรย์

4. ประเภทของกลุ่มข้อมูลที่นำมาใช้

ประเภทของข้อมูลที่นำมาใช้ศึกษาแนวคิดสัจนิยมมหัสจรรย์ในงานวิชาการไทยพบจำนวน 5 ประเภท ดังนี้

4.1 วรรณกรรมผสม เป็นการนำทั้งนวนิยายและเรื่องสั้นมาเป็นข้อมูล โดยไม่มีข้อกำหนดว่าเป็นวรรณกรรมไทยหรือต่างประเทศ ปรากฏจำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ บทความวิชาการ ของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2548) เรื่องสัจนิยมมหัสจรรย์ในวรรณกรรมไทยกับวาทกรรมแห่งความเป็นอื่น บทความวิชาการของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2551) เรื่องสัจนิยมมหัสจรรย์กับโลกาภิวัตน์ วิทยานิพนธ์ของเกศวรงค์ นิลवास (2552) เรื่องการวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัยแนวสัจนิยมมหัสจรรย์ งานวิจัยอิสระของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2554) เรื่องสัจนิยมมหัสจรรย์ในวรรณกรรมของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ บทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชช์ (2555) เรื่องกาเบรียล การ์เซีย มาเกซกับการสร้างอัตลักษณ์วรรณกรรมละตินอเมริกา บทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชช์ (2556) เรื่องการแปรอุปมาให้เป็นความมหัศจรรย์และการแปรความมหัศจรรย์ให้เป็นอุปมา: กรณีศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมสัจนิยมมหัสจรรย์ไทยและละตินอเมริกัน วิทยานิพนธ์ของหัตถกกาญจน์

อารีศิลป์ (2556) เรื่องสังนิยมนมหัสจรรย์ในวรรณกรรมของอนุสรณ์ ติปยานนท์ วิทยานิพนธ์ของรัตนาวดี ปาแปง (2556) เรื่องลักษณะเด่นและคุณค่าของวรรณกรรมแนวสังนิยมนมหัสจรรย์ในบริบทสังคมไทย และหนังสือของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2559) เรื่องสังนิยมนมหัสจรรย์: ในงานของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ, โทนี มอร์ริสัน และวรรณกรรมไทย

4.2 นวนิยาย เป็นการนำนวนิยายมาใช้เป็นข้อมูล โดยไม่มีข้อกำหนดว่าต้องเป็นวรรณกรรมไทยหรือต่างประเทศ ซึ่งจำนวนเรื่องขึ้นอยู่กับนักวิชาการแต่ละคนจะกำหนดขอบเขตข้อมูลอย่างไร ปรากฏจำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ บทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2543) เรื่องวรรณกรรมสังนิยมนมหัสจรรย์ วิทยานิพนธ์ของนพวรรณ ร่องทอง (2543) เรื่องกำเนิดและพัฒนาการของนวนิยายสังนิยมนมหัสจรรย์ วิทยานิพนธ์ของกัญญา วัฒนกุล (2550) เรื่องสังนิยมนมหัสจรรย์ และสหบทในนวนิยายเรื่อง คาฟกา ออน เดอะ ซอร์ของฮารุกิ มูราคามิ บทความวิชาการของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2551) เรื่องพื้นที่กับการเดินทางข้ามวัฒนธรรมในวรรณกรรมสังนิยมนมหัสจรรย์ บทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2552) เรื่องวรรณกรรมสังนิยมนมหัสจรรย์ สุนทรียศาสตร์ของการต่อต้าน และการเมืองด้วยอัตลักษณ์วรรณกรรม และหนังสือของภาสุรี ลือสกุล (2561) เรื่องสังนิยมนมหัสจรรย์ในลาตินอเมริกา: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ วรรณกรรม

4.3 สื่อภาพยนตร์ เป็นการนำภาพยนตร์มาประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลการศึกษาแทนวรรณกรรม ปรากฏจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ บทความวิชาการของธงชัย แซ่เจี๋ย (2558) เรื่องสังนิยมนมหัสจรรย์กับการนำเสนอภาพความรักของเกย์ในภาพยนตร์ไทย เรื่อง คีนัน และบทความวิชาการของพัชรภรณ์ หนังสือ (2562) เรื่องศิลปะ จิตวิญญาณ (อ) สังนิยมนมหัสจรรย์ในภาพยนตร์ เรื่อง Birdman (2014)

4.4 สื่อศิลปะ เป็นการนำผลงานศิลปะหลากหลายประเภทมาประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลการศึกษาแทนวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นภาพวาด ภาพถ่าย วีดิโอขนาดสั้น ประติมากรรมและแผนที่ ปรากฏจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ วิทยานิพนธ์ของบุญชริก บุญพบ (2559) เรื่องการวิเคราะห์การใช้แผนที่ในงานศิลปะร่วมสมัย: ศึกษาจากของกียะโม คิวทากา และวิทยานิพนธ์ของนัทธมน เปรมสำราญ (2562) เรื่องเรื่องเล่าย่อยยทางการเมืองผ่านสังนิยมนมหัสจรรย์ในผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินไทย ปี 2557-2560

4.5 เรื่องสั้น เป็นการนำเรื่องสั้นเพียงเรื่องเดียวมาใช้เป็นข้อมูล จำนวน 1 เรื่อง คือ บทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2555) เรื่อง สังนิยมนมหัสจรรย์ในคาถาภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทของข้อมูลที่นำมาใช้ทั้ง 5 ประเภทพบว่า การจัดประเภทของวรรณกรรมนั้นไม่ได้กำหนดว่าเป็นวรรณกรรมไทยหรือวรรณกรรมต่างประเทศ แต่จัดประเภทเป็นนวนิยาย

เรื่องสั้นและวรรณกรรมผสมเป็นหลัก ซึ่งพบว่าวรรณกรรมผสมมีจำนวนการใช้มากที่สุด ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตว่างานวิชาการมักใช้ข้อมูลที่เป็นวรรณกรรมจากละตินอเมริกา แต่ยังมีวรรณกรรมจากยุโรป แอฟริกาและเอเชียอยู่บ้าง ไม่ว่าจะเป็นนวนิยายต่างประเทศของกาเบรียล การ์เซีย มาเกซ นักเขียนชาวโคลัมเบีย จำนวน 8 เรื่อง โดยในจำนวนนี้มีการใช้ข้อมูลที่เป็นนวนิยายเรื่อง หนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยวถึงจำนวน 7 เรื่อง รองลงมาเป็นโทนี มอร์ริสัน นักเขียนชาวแอฟริกา จำนวน 3 เรื่อง จากนวนิยาย เรื่อง ปีเลฟ

ต่อมาเป็นนิซาเบล อเยนเต้ นักเขียนชาวชิลี จำนวน 2 เรื่อง จากนวนิยาย เรื่อง บ้านปรารถนารักพร้อมกับเลรา เอสกิเบล นักเขียนชาวเม็กซิโก จำนวน 2 เรื่อง จากนวนิยายเรื่อง รักซ่อนซ่อนรัก ส่วนอเลฆิ การ์เเปนเตียร์ นักเขียนชาวคิวบา จากนวนิยาย เรื่อง แผ่นดินโลก มิเกล อังเกล อัสตูเรียส นักเขียนชาวคิวบามาจากนวนิยาย เรื่อง มนุษย์ขาวโพล และฆวน รูลโฟ นักเขียนชาวเม็กซิโก จากนวนิยาย เรื่อง เปเรโด ปาราโม ทั้งสามเรื่องอยู่ในหนังสือของภาสุรี ลือสกุล เรื่องสังคมนิยมมหัศจรรย์ในลาตินอเมริกา: ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ วรรณกรรม และงานวิชาการอื่น ๆ ที่พบการใช้ข้อมูลนวนิยายต่างประเทศที่โดดเด่น เช่น วิลเลียม โฟร์คเนอร์ นักเขียนชาวอเมริกา จากนวนิยาย เรื่อง แอ็บซาลอม,แอ็บซาลอม ! ชลมาน รุสดี นักเขียนชาวอินเดีย จากนวนิยายเรื่อง ทารกเที่ยงคืน และ ฮารุกิ มูราคามิ นักเขียนชาวญี่ปุ่น จากเรื่อง คาฟกา ออน เดอะชอร์

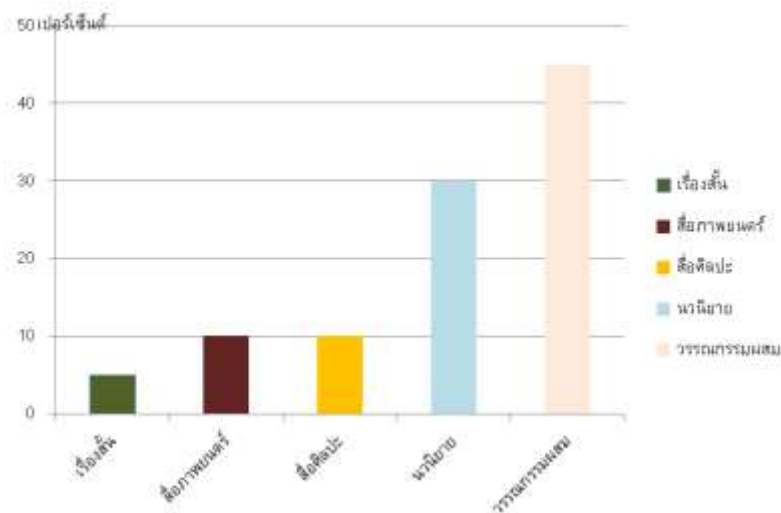
ข้อมูลที่เป็นวรรณกรรมไทยที่นำมาใช้จะเป็นนวนิยายหรือเรื่องสั้นในงานวิชาการ ส่วนใหญ่มักเป็นผลงานของนักเขียนที่มีชื่อเสียงในวรรณกรรมไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสั้น แม่ดแห่งหุบเขา ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ จำนวน 5 เรื่อง นวนิยาย เรื่องหมานครของคายนุช จำนวน 4 เรื่อง นวนิยาย เรื่องโลกที่กระจัดกระจายของศิริพร แก้วกาญจน์ นวนิยายเรื่อง สาวงามตาบอดทั้งสิบสองของมหรณพ โฉมเฉลา จำนวน 3 เรื่อง เรื่องสั้น ตะขูของประชาคม ลุนาชัย จำนวน 3 เรื่อง และเรื่องสั้น เด็กชายกับต้นไม้ประหลาดของอุเทน พรหมแดง จำนวน 3 เรื่อง

ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตว่า ข้อมูลวรรณกรรมไทยที่นำมาใช้มักนำผลงานของนักเขียนทั้ง 6 คน ได้แก่ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ คายนุช ศิริพร แก้วกาญจน์ มหรณพ โฉมเฉลา ประชาคม ลุนาชัย และอุเทนพรหมแดง ซึ่งถือว่าเป็นนักเขียนกลุ่มสำคัญ และเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่นำสังคมนิยมมาใช้ในการตั้งคำถามในกลวิธีการแต่ง นักวิชาการจึงเล็งเห็นคุณค่าและมุมมองบางอย่าง ท่ามกลางบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการตีความขึ้นใหม่เพื่อหาความหมาย ยังเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านข้อมูลวรรณกรรมเดิม แต่ในช่วงสองทศวรรษ มีนักวิชาการความพยายามนำข้อมูลวรรณกรรมจากนักเขียนไทยร่วมสมัยคนอื่น ๆ เช่น อนุสรณ์ ติปยานนท์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า งานวรรณกรรมแนวสังคมนิยมมหัศจรรย์มีการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง แม้ไม่ใช่วรรณกรรมกระแสหลัก แต่เป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญของบรรดานักเขียน

ดังนั้น งานวิชาการจึงควรนำข้อมูลเหล่านี้มาใช้เพื่อตีความหมายของสัญญา ปรากฏการณ์ทางสังคม บริบททางการเมืองและพัฒนาการของวรรณกรรมแนวสัญญนิยมมหัศจรรย์ยุคอดีตแตกต่างกับวรรณกรรมแนวสัญญนิยมมหัศจรรย์ยุคปัจจุบันอย่างไร เพราะ ‘น้ำเสียงของยุคสมัยเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา’

แผนภูมิที่ 3

ประเภทของข้อมูลที่น่ามาใช้

5. ประเด็นที่น่ามาวิเคราะห์

การศึกษาแนวคิดสัญญนิยมมหัศจรรย์ในงานวิชาการไทยปรากฏประเด็นที่น่ามาวิเคราะห์แบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

5.1 การวิเคราะห์เชิงพัฒนาการ

การวิเคราะห์เชิงพัฒนาการเป็นการวิเคราะห์ภาพรวมของพัฒนาการตั้งแต่ประวัติความเป็นมา กลวิธีการแต่ง หรือรูปแบบการนำเสนอสัญญนิยมมหัศจรรย์ ทั้งวรรณกรรมไทยและต่างประเทศ จำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ บทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2543) เรื่องวรรณกรรมสัญญนิยมมหัศจรรย์ วิทยานิพนธ์ของนพวรรณ รองทอง (2543) เรื่องกำเนิดและพัฒนาการของนวนิยายสัญญนิยมแนวมหัศจรรย์ วิทยานิพนธ์ของเกศวรางค์ นิลवास (2552) เรื่องการวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัยแนวสัญญนิยมมหัศจรรย์ บทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2555)

เรื่องกาเบรียล การ์เซีย มาเฆซกับการสร้างอัตลักษณ์วรรณกรรมละตินอเมริกา วิทยานิพนธ์ของรัตนาวดี ปาแปง (2556) เรื่องลักษณะเด่นและคุณค่าของวรรณกรรมแนวสัจนิยมมหัศจรรย์ในบริบทสังคมไทย หนังสือของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2559) เรื่องสัจนิยมมหัศจรรย์: ในงานของกาเบรียล การ์เซีย มาเฆซ, โทนี มอร์ริสัน และวรรณกรรมไทย และหนังสือของภาสุรี ลือสกุล (2561) เรื่องสัจนิยมมหัศจรรย์ในลาตินอเมริกา: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ วรรณกรรม

ยุคเริ่มต้นของการวิเคราะห์สัจนิยมมหัศจรรย์ เป็นการวิเคราะห์เชิงพัฒนาการของสัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมต่างประเทศเป็นหลัก วิทยานิพนธ์ของนพวรรณ รองทอง (2543) ทำให้มองเห็นภาพรวมขององค์ประกอบแนวนี้ 2 ประการ ประการหนึ่ง คือ “ความมหัศจรรย์” ซึ่งเสนอผ่านกลวิธีการประพันธ์ ได้แก่ การสร้างตัวละคร การนำเสนอเรื่องเวลา การใช้ตำนาน ความเชื่อ และเรื่องเหนือธรรมชาติ การสร้างอารมณ์ขัน การสร้างสีสันเฉพาะถิ่น และการใช้สัญลักษณ์อีกประการหนึ่ง คือ “สัจนิยม” ซึ่งมีบทบาทในการวิจารณ์สังคมและประวัติศาสตร์สังคม

เนื่องจากช่วงแรกวรรณกรรมไทยแนวสัจนิยมมหัศจรรย์ ยังไม่ได้รับความนิยมมาก เริ่มมีการแปลผลงานวรรณกรรมแนวนี้ ตั้งแต่เรื่องหนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยวของ กาเบรียล การ์เซีย มาเฆซ ใน พ.ศ. 2529 หลังจากนั้นก็มีผลงานแปลเรื่องอื่นๆ ตามมา วรรณกรรมแปลมีอิทธิพลสำคัญทั้งการเป็นต้นแบบ ตัวอย่างวิธีคิด และวิธีการนำเสนอ วรรณกรรมไทยมักมีการอ้างอิง แล้วนำเอาลักษณะการสร้างตัวละคร และเหตุการณ์ที่มีความเชื่อมโยงกับวรรณกรรมแปลเหล่านั้นมาใช้ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เป็นจุดเปลี่ยนของนักเขียนไทยกับการก้าวผ่านจากงานสัจนิยมสู่สัจนิยมมหัศจรรย์ โดยนำวิธีคิดแบบสัจนิยมมหัศจรรย์มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทสังคม รวมทั้งคำนำ บทความ และเอกสารทางวิชาการ ถือว่ามีส่วนสำคัญมากในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสัจนิยมมหัศจรรย์ในสังคมไทย ยุคเริ่มต้นคำนำที่มีความสำคัญ คือ คำนำของสุชาติ สวัสดิ์ศรี และบทความอีกชิ้นหนึ่งที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมแนวนี้อย่างมาก คือ บทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2543) เรื่องสัจนิยมมหัศจรรย์ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการใช้คำว่า สัจนิยมมหัศจรรย์ แทน magical realism ทำให้ภายหลังคำว่า สัจนิยมมหัศจรรย์ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย

ต่อมาเริ่มมีการวิเคราะห์เชิงพัฒนาการของสัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมไทยเป็นหลัก คือ วิทยานิพนธ์ของเกศวรางค์ นิลवास (2552) รัตนาวดี ปาแปง (2556) พบว่าทั้งสองเป็น การศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงการปะทะสังสรรค์ของวาทกรรมกระแสต่าง ๆ ในบริบทสังคมไทย การต่อรองระหว่างวาทกรรมกระแสหลักและกระแสรองเพื่อแย่งชิงพื้นที่ในสังคมสะท้อนคุณค่าของความรู้และภูมิปัญญาอื่นๆ ที่ดำรงอยู่อย่างแตกต่างหลากหลายในสังคม

หลังจากนั้น ช่วง พ.ศ. 2556 พัฒนาการของสัจนิยมมหัศจรรย์ของสังคมไทยสามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะสัจนิยมมหัศจรรย์ยุคแรก โดยมีการเน้นนำเสนอภาพของ

ชนบทและนำเสนอเรื่องเล่าตำนาน เป็นการนำเสนอประเด็นการปะทะกันระหว่างสองขั้วตรงข้าม เช่น ระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความทันสมัย และลักษณะสัจนิยมมหัศจรรย์ยุคใหม่ที่มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นโดยเฉพาะวิกฤติด้านตัวตนของคนปัจจุบันและความพราเลี่ยนของความจริง ซึ่งมีการนำเสนอในรูปแบบกลวิธีอย่างหลากหลาย และมีการต่อเติมลักษณะสัจนิยมมหัศจรรย์จากยุคแรกอย่างเห็นได้ชัด

5.2 การวิเคราะห์เชิงสังคม

การวิเคราะห์เชิงสังคมเป็นการวิเคราะห์โดยใช้ตัวบทวรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์ของนักเขียนที่หลากหลายมากขึ้น แต่มีประเด็นสำคัญร่วมอยู่กับการสะท้อนสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น ไม่ว่าจะเป็นการปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมชุมชนที่ก่อตัวขึ้นในช่วงกลางทศวรรษ 2530 การยอมรับเพศทางเลือกเพิ่มขึ้นของคนในสังคมพร้อมกับกระแสการเรียกร้องเสรีภาพทางเพศกำลังเป็นที่กล่าวถึง อย่างมากในต้นทศวรรษ 2560 หรือการเปลี่ยนแปลงของการเมืองไทยช่วงหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ ผลงานของสุเรศ โซติอุตมพันธ์ เรื่อง *สัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมไทยกับวาทกรรมแห่งความเป็นอื่น* (2548) พื้นที่กับการเดินทางข้ามวัฒนธรรมในวรรณกรรมสัจนิยมมหัศจรรย์ (2551) *สัจนิยมมหัศจรรย์กับโลกาภิวัตน์* (2551) บทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2555) เรื่อง *สัจนิยมมหัศจรรย์ในคาถาภูมิปัญญาท้องถิ่น ชงชัย แซ่เจี๋ย* (2558) เรื่อง *สัจนิยมมหัศจรรย์กับการนำเสนอภาพความรักของเกย์ในภาพยนตร์ไทย เรื่อง คีนัน* และวิทยานิพนธ์ของนัทธมน เปรมสำราญ (2562) เรื่อง *เรื่องเล่าย่อยยทางการเมืองผ่านสัจนิยมมหัศจรรย์ในผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินไทยปี 2557-2560*

5.3 การวิเคราะห์เฉพาะเรื่อง

การวิเคราะห์เฉพาะเรื่องเป็นการวิเคราะห์ที่เน้นเฉพาะขอบเขตข้อมูลใดข้อมูลหนึ่งเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นนักเขียนคนเดียวหรือวรรณกรรมแนวสัจนิยมมหัศจรรย์เพียงเรื่องเดียวเท่านั้น เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ กลวิธี บทบาทของสัจนิยมมหัศจรรย์หรือสะท้อนแนวคิดทางสังคม ทำให้เห็นอัตลักษณ์ของนักเขียนหรือวรรณกรรมเรื่องนั้นอย่างชัดเจน เนื้อหาแนวนี้นับจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ วิทยานิพนธ์ของกัญญา วัฒนกุล (2550) เรื่อง *สัจนิยมมหัศจรรย์และสหบทในนวนิยายเรื่อง คาฟกา ออน เดอะ ชอร์ของฮาร์กิ มูราคามิ งานวิจัยอิสระของสุเรศ โซติอุตมพันธ์* (2554) เรื่อง *สัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ วิทยานิพนธ์ของหัตถกาญจน์ อารีศิลป์* (2556) เรื่อง *สัจนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมของอนูสรณ์ ตีปยานนท์ และวิทยานิพนธ์ของบุญศรีกร บัญพบบ* (2559) เรื่อง *การวิเคราะห์การใช้แผนที่ในงานศิลปะร่วมสมัย: ศึกษาของกียะโม คีทกา*

5.4 การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

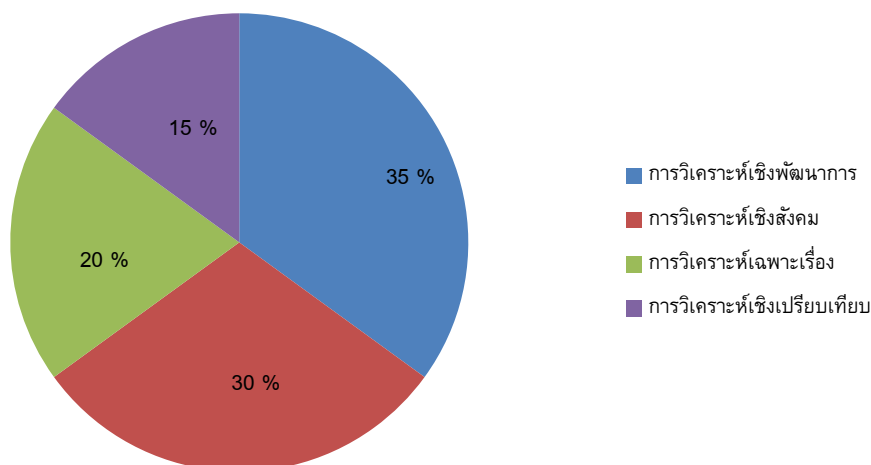
การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบพบว่าเป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างตัววรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรมของละตินอเมริกากับวรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรมของภูมิภาคอื่น ๆ เช่น เปรียบเทียบกับวรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรมของไทย ทั้งด้านเนื้อหาและกลวิธี หรือเปรียบเทียบกับวรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรมของยุโรปถึงความแตกต่างบางประการในเชิงปรัชญาเกี่ยวกับ 'ความจริง' จำนวน 3 เรื่อง คือ บทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2552) เรื่อง *วรรณกรรมสังคมนิยมหัตถกรรม สุนทรียศาสตร์ของการต่อต้าน และการเมืองว่าด้วยอัตลักษณ์วรรณกรรม* ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2556) เรื่อง *การแปรอุปมาให้เป็นความมหัศจรรย์และการแปรความมหัศจรรย์ให้เป็นอุปมา: กรณีศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมสังคมนิยมหัตถกรรมไทยและละตินอเมริกัน* และบทความวิชาการของพัชรภรณ์ หนังสือ (2562) เรื่อง *ศิลปะ จิตวิญญาณ(อ)สังคมนิยมหัตถกรรมในภาพยนตร์ เรื่อง Birdman (2014)*

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช เน้นลักษณะต่างของสังคมนิยมหัตถกรรมละตินอเมริกากับสังคมนิยมหัตถกรรมของไทย เนื่องจากความมหัศจรรย์ในงานเขียนของการ์เซีย มาร์เกซ มุ่งท้าทายและตั้งคำถามกับชนบทการเขียนแนวสังคมนิยม ผ่านการแปรอุปมาให้กลายเป็นความมหัศจรรย์ โดยการทำให้อุปมาดังกล่าวยังมีความหมายตามตัวอักษร (literalization) แต่ในงานของมหรณพ โฉมเจลาณนั้นกลับเป็นการแปรความมหัศจรรย์ให้เป็นอุปมาในแง่ของเนื้อเรื่องความมหัศจรรย์อาจจะเกิดขึ้นจริง แต่ในแง่ของความหมายความมหัศจรรย์เป็นเพียงความเปรียบเทียบเท่านั้น

ส่วนบทความวิชาการของพัชรภรณ์ หนังสือ (2562) เป็นการตั้งคำถามและเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสังคมนิยมหัตถกรรมของนักเขียนยุโรปกับสังคมนิยมหัตถกรรมของนักเขียนละตินอเมริกาว่า นักเขียนยุโรปต้องเก็บความมหัศจรรย์อยู่ในเพียงจินตทัศน์ของตัวละครเนื่องจากความคิดแบบเหตุนิยมกับแบบวิทยาศาสตร์เป็นรากฐานสำคัญ เพราะมักถูกปฏิเสธว่าไม่จริงอยู่เสมอ แต่สภาวะสังคมนิยมหัตถกรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในความคิด ความเชื่อของชาวละตินอเมริกายุ่แล้ว จึงสามารถเข้ามารวมอยู่กับชีวิตธรรมดาของวรรณกรรมแนวสังคมนิยมหัตถกรรมในละตินอเมริกาได้ ถือเป็นมิติใหม่ในการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวรายละเอียดที่เน้นถึงรากเหง้าความคิดปรัชญา 'ความจริง'

แผนภูมิที่ 4

ประเด็นที่นำมาวิเคราะห์

6. พัฒนาการการใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมในงานวิชาการไทย

งานวิชาการไทยที่ใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรม พบว่า แม้ส่วนใหญ่มีการศึกษากันในกลุ่มสาขาภาษา วรรณคดีและวรรณกรรม ทั้งด้านวรรณคดีเปรียบเทียบ แต่ปัจจุบันมุ่งเชิงบูรณาการเพิ่มขึ้น เห็นได้จากสาขาทฤษฎีศิลป์ จากการศึกษาพัฒนาการการใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมของงานวิชาการไทยตามประเภทข้อมูลและประเด็นที่นำมาวิเคราะห์ พบว่า สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรก พ.ศ. 2543-2547 ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2548-2557 และช่วงที่ 3 พ.ศ. 2558-2563 ดังนี้

ช่วงแรก พ.ศ. 2543-2547 งานวิชาการไทยใช้ข้อมูลประเภทนวนิยาย 2 เรื่อง แต่เป็นการใช้นวนิยายต่างประเทศเป็นหลัก ในบทความวิชาการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ (2543) เรื่องวรรณกรรมสังคมนิยมหัตถกรรม และวิทยานิพนธ์ของนพวรรณ รองทอง (2543) เรื่องกำเนิดและพัฒนาการของนวนิยายสังคมนิยมหัตถกรรม เนื่องจากวรรณกรรมไทยแนวสังคมนิยมหัตถกรรมยังไม่ค่อยแพร่หลาย ช่วงนี้จึงเป็นการวิเคราะห์เชิงพัฒนาการทั้งหมดเพื่ออธิบายองค์ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของแนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมในงานศิลปะของยุโรปและงานวรรณกรรมของละตินอเมริกาเป็นหลัก เพราะเน้นการให้ความสำคัญกับพื้นที่เริ่มต้นทางศิลปะกับพื้นที่เริ่มต้นทางวรรณกรรมในละตินอเมริกา และที่สำคัญ คือ การอ้างถึง กาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ นักเขียนต้นแบบแนวสังคมนิยมหัตถกรรมอยู่เสมอ

ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2548-2557 ช่วงนี้งานวิชาการไทยยังคงมีการใช้ข้อมูลประเภทนวนิยาย ในช่วงต้นทศวรรษ 2550 จำนวน 3 เรื่อง เช่น วิทยานิพนธ์ของกัญญา วัฒนกุล (2550) เรื่อง *สังนิมมมัทศรีย* และสหบทในนวนิยายเรื่อง *คาฟกา ออน เดอะ ชอร์ของฮาร์กิ มูราคามิ* และมีการใช้เรื่องสั้นเพียงเรื่องเดียวใน พ.ศ. 2555 คือ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2555) เรื่อง *สังนิมมมัทศรีย* ในคาถาภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ช่วงนี้กลับใช้ข้อมูลประเภทวรรณกรรมผสมมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จำนวน 8 เรื่อง เช่น บทความวิชาการของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2548) เรื่อง *สังนิมมมัทศรีย* ในวรรณกรรมไทยกับวาทกรรมแห่งความเป็นอื่น และวิทยานิพนธ์ของหัตถกัญญา จัน อารีศิลป์ (2556) เรื่อง *สังนิมมมัทศรีย* ในวรรณกรรมของอนุสรณ์ ตีปยานนท์ ถือได้ว่าวรรณกรรมผสมได้รับความนิยมสูงสุด เนื่องจากนักเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมแนวนี้นี้เพิ่มขึ้น พร้อมกับมีงานแปลจากญี่ปุ่นเข้ามาโดยเฉพาะงานของฮาร์กิ มูราคามิที่ทำให้แนวคิดสังนิมมมัทศรียเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น

ช่วงนี้พบว่า นักวิชาการยังคงใช้การวิเคราะห์เชิงพัฒนาการเหมือนเดิม จำนวน 3 เรื่อง เช่น วิทยานิพนธ์ของรัตนาวดี ปาแบ่ง (2556) ส่วนการวิเคราะห์เชิงสังคม จำนวน 4 เรื่อง เช่น บทความวิชาการของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2551) ต่อมาการวิเคราะห์เฉพาะเรื่อง จำนวน 3 เรื่อง เช่น งานวิจัยอิสระของสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2554) เรื่อง *สังนิมมมัทศรีย* ในวรรณกรรมของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ จำนวน 2 เรื่อง เช่น บทความของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2556) เรื่องการแปรอุปมาให้เป็นความมหัศจรรย์และการแปรความมหัศจรรย์ให้เป็นอุปมา: กรณีศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมสังนิมมมัทศรียไทยและละตินอเมริกา

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2558-2563 ช่วงนี้งานวิชาการไทยได้เปลี่ยนแปลงไปสู่เชิงบูรณาการ มีการใช้ข้อมูลจากสื่อภาพยนตร์และสื่อศิลปะเพิ่มขึ้น ประเภทละ 2 เรื่อง เช่น บทความวิชาการของพัชรภรณ์ หนังสือ (2562) เรื่องศิลปะ จิตวิญญาณ(อ)สังนิมมมัทศรียในภาพยนตร์ เรื่อง Birdman (2014) วิทยานิพนธ์ของนัทธมน เปรมสำราญ (2562) เรื่องเรื่องเล่าย่อยทางการเมืองผ่าน สังนิมมมัทศรียในผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินไทยปี 2557-2560 ซึ่งช่วงที่ผ่านมา มักถูกจำกัดอยู่ในสาขาภาษา วรรณคดีและวรรณกรรมเท่านั้น การใช้ประเภทข้อมูลวรรณกรรมผสมและนวนิยายลดจำนวนลงเหลือเพียงจำนวนประเภทละ 1 เรื่อง ประเด็นการวิเคราะห์เชิงพัฒนาการเหลือจำนวน 2 เรื่อง เช่น หนังสือของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2559) เรื่อง *สังนิมมมัทศรีย*: ในงานของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ, โทนี มอร์ริสัน และวรรณกรรมไทย การวิเคราะห์เชิงสังคม จำนวน 2 เรื่อง เช่น บทความวิชาการของธงชัย แซ่เจี่ย (2558) เรื่อง *สังนิมมมัทศรีย* กับการนำเสนอภาพความรักของเกย์ในภาพยนตร์ไทย เรื่อง คินนัณ การวิเคราะห์เฉพาะเรื่อง และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบประเด็นละ 1 เรื่องเท่านั้น ได้แก่ วิทยานิพนธ์ของบุญทริก

บุญพบ (2559) เรื่องการวิเคราะห์การใช้แผนที่ในงานศิลปะร่วมสมัย: ศึกษาของเกียโม คีทกา กับบทความวิชาการของพัชรภรณ์ หนังสือ (2562) เรื่องศิลปะ จิตวิญญาณ(อ) สัจนิยมมหัศจรรย์ ในภาพยนตร์ เรื่อง Birdman (2014)

ช่วงนี้พบว่า ประเด็นในการวิเคราะห์ยังคงเหมือนเดิม แต่มีการใช้ข้อมูล แบบบูรณาการมากขึ้น ทำให้มองเห็นแนวคิดสัจนิยมมหัศจรรย์ในสื่อภาพยนตร์และสื่อศิลปะว่ามีมุมมองแปลกใหม่ในการตีความกลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ เนื่องจากสื่อศิลปะสามารถเล่าเรื่องทางการเมืองได้อย่างแยบยล อีกทั้งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของแนวคิดนี้ที่ไม่ได้เป็นเพียงองค์ความรู้ในงานวิชาการเท่านั้น แต่กลายเป็นองค์ความรู้ที่สามารถช่วยอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมให้ผู้อ่านได้เข้าใจอย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

7. บทสรุป

จากการศึกษาสถานภาพการใช้แนวคิดสัจนิยมมหัศจรรย์ (Magical Realism) ในงานวิชาการไทยรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2543-2563) พบงานวิชาการทั้งหมดจำนวน 20 เรื่อง โดยนำมาจัดกลุ่มประเภทของงานวิชาการได้ 4 ประเภท ได้แก่ บทความวิชาการจำนวน 9 เรื่อง วิทยานิพนธ์จำนวน 8 เรื่อง งานวิจัยอิสระจำนวน 1 เรื่อง และหนังสือจำนวน 2 เรื่อง ส่วนสถาบันการศึกษาที่นำแนวคิดสัจนิยมมหัศจรรย์ไปใช้ในงานวิชาการไทยมีทั้งหมด 5 สถาบัน สถาบันที่ใช้แนวคิดนี้มากที่สุด ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขารวณคดีเปรียบเทียบ จำนวน 6 เรื่อง สาขาวิชาภาษาไทย จำนวน 1 เรื่อง และสาขาวิชาภาษาสเปน จำนวน 1 เรื่อง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาภาษาและวรรณคดีอังกฤษ จำนวน 7 เรื่อง มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาทัศนศิลป์ จำนวน 2 เรื่อง กับสาขาภาษาไทย จำนวน 1 เรื่อง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สาขาภาษาไทย จำนวน 1 เรื่อง และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร จำนวน 1 เรื่อง

นอกจากนี้ สถาบันการศึกษาทั้งสองแห่งได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขารวณคดี เปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาภาษาและวรรณคดีอังกฤษ ได้ผลิตนักวิชาการที่มีอิทธิพลต่อการสร้างองค์ความรู้ของแนวคิดสัจนิยมมหัศจรรย์ โดยเฉพาะสองนักวิชาการที่ศึกษาด้านนี้อย่างจริงจังและต่อเนื่องในช่วงสองทศวรรษ (พ.ศ. 2543-2563) ได้แก่ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ และชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช รวมผลงานวิชาการของทั้งสองคนเป็นจำนวน 10 เรื่อง ถือเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของงานวิชาการทั้งหมด

ต่อมานำมาจัดกลุ่มประเภทของข้อมูลที่วิเคราะห์ในงานวิชาการไทย พบจำนวน 5 ประเภท ได้แก่ วรรณกรรมผสม จำนวน 9 เรื่อง นวนิยาย จำนวน 6 เรื่อง สื่อภาพยนตร์ จำนวน 2 เรื่อง สื่อศิลปะจำนวน 2 เรื่อง และเรื่องสั้น จำนวน 1 เรื่อง งานวิชาการไทยพบ

ประเด็นที่นำมาวิเคราะห์แบ่งเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ การวิเคราะห์เชิงพัฒนาการ จำนวน 7 เรื่อง การวิเคราะห์เชิงสังคม จำนวน 6 เรื่อง การวิเคราะห์เฉพาะเรื่องจำนวน 4 เรื่อง และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ จำนวน 3 เรื่อง

จากการศึกษาพัฒนาการการใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมของงานวิชาการไทยตามประเภทข้อมูลและประเด็นที่นำมาวิเคราะห์ พบว่า สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงแรก พ.ศ. 2543-2547 งานวิชาการไทยเน้นข้อมูลประเภทนวนิยายต่างประเทศเป็นหลัก เนื่องจากวรรณกรรมไทย แนวสังคมนิยมหัตถกรรมยังไม่ค่อยแพร่หลายมาก ส่วนใหญ่วิเคราะห์เชิงพัฒนาการ และที่สำคัญของช่วงนี้ คือ การอ้างถึงกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ นักเขียนต้นแบบแนวสังคมนิยมหัตถกรรม อยู่เสมอ ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2548-2557 ช่วงนี้งานวิชาการไทยยังคงมีการใช้ข้อมูลประเภท นวนิยาย ในช่วงต้นทศวรรษ 2550 ถือได้ว่าเป็นช่วงที่ใช้ข้อมูลวรรณกรรมผสมสูงสุดในช่วงนี้ เนื่องจากนักเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมแนวนี้นี้พร้อมกับการวิเคราะห์ครบทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ การวิเคราะห์เชิงพัฒนาการ การวิเคราะห์เชิงสังคม การวิเคราะห์เฉพาะเรื่อง และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ และช่วงที่ 3 พ.ศ. 2558-2563 ช่วงนี้งานวิชาการไทยเป็นช่วงเปลี่ยนแปลงสู่การบูรณาการมากขึ้น มีการใช้ข้อมูลจากสื่อภาพยนตร์และสื่อศิลปะ ในช่วงที่ผ่านมาจำกัดอยู่แต่ในสาขาภาษาวรรณคดีและวรรณกรรมเท่านั้น เห็นได้ว่าประเด็นในการวิเคราะห์ยังคงเหมือนเดิม เพียงแค่ลดจำนวนลง แต่มีการใช้ข้อมูลเชิงบูรณาการมากขึ้น ทำให้มองเห็นแนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมในสื่ออื่นๆ ที่มีมุมมองแปลกใหม่ในการตีความกลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากการศึกษาการใช้แนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรมในงานวิชาการไทยรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2543-2563) พบว่า งานวิชาการยังคงนิยมการวิเคราะห์เชิงพัฒนาการ แต่การวิเคราะห์เชิงสังคมกำลังได้รับความนิยมมากขึ้น เนื่องจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นบริบทสังคม การเมืองหรือกระแสการเรียกร้องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในประเด็นต่าง ๆ เมื่องานวรรณกรรมและสื่ออื่นๆ สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อสะท้อนสังคมในช่วงสำคัญนั้น ๆ ย่อมส่งผลโดยตรงต่อนักวิชาการที่สามารถเลือกข้อมูลและประเด็นวิเคราะห์เชิงสังคมในมุมมองของแนวคิดสังคมนิยมหัตถกรรม เพื่อตีความแง่มุมใหม่ได้อย่างลุ่มลึกและมีความน่าสนใจผ่านองค์ประกอบวรรณกรรม กลวิธีการแต่งและแนวคิดของเรื่อง

เอกสารอ้างอิง/References

- กัญญา วัฒนกุล. (2550). *สังนียมมหัตศรยและสหบทในนวนิยายเรื่อง คาฟกา ออน เดอะชอร์ของฮารุกิ มูราคาโม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกศวรงค์ นิลวาส. (2552). *การวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัยแนวสังนียมมหัตศรย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2543). วรรณกรรมสังนียมมหัตศรย. *สารคดี*, 16(183), 152-154.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2552). วรรณกรรมสังนียมมหัตศรย สุนทรียศาสตร์ของการต่อต้านและการเมืองว่าด้วยอัตลักษณ์วรรณกรรม. *รัฐศาสตร์สาร รัฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 60 ปี/รัฐศาสตร์สาร 30 ปี*, 2, 53-87.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2555ก). กาเบรียล การ์เซีย มาเฆซกับการสร้างอัตลักษณ์วรรณกรรมละตินอเมริกา. *มติชนสุดสัปดาห์*, 32, 1639-1650.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2555ข). สังนียมมหัตศรยในคาถาภูมิปัญญาท้องถิ่น. *อ่าน*, 4(1), 36-62.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2556). การแปรอุปมาให้เป็นความมหัตศรยและการแปรความมหัตศรยให้เป็นอุปมา: กรณีศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมสังนียมมหัตศรยไทยและละตินอเมริกา. *รัฐศาสตร์สาร*, 34(2), 1-30.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2559). *สังนียมมหัตศรย: ในงานของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ, โทนี มอริสันและวรรณกรรมไทย*. อ่าน.
- ธงชัย แซ่เจี่ย. (2558). *สังนียมมหัตศรยกับการนำเสนอภาพความรักของเกย์ในภาพยนตร์ไทยเรื่อง คีนัน*. บทความนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยศรีปทุม ครั้งที่ 10 ประจำปี 2558 เรื่อง ผลงานวิจัยและนวัตกรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน วันที่ 22 ธันวาคม 2558.
- นัทธมน เปรมสำราญ. (2562). *เรื่องเล่าย่อยทางการเมืองผ่านสังนียมมหัตศรยในผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินไทยปี 2557-2560* [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นพวรรณ รองทอง. (2543). *กำเนิดและพัฒนาการของนวนิยายสังนียมแนวมหัตศรย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญทริก บุญพบ. (2559). *วิเคราะห์การใช้แผนที่ในงานศิลปะร่วมสมัย: ศึกษาางานของกียะโม คิวทากา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- พัชรภรณ์ หนังสือ. (2562). ศิลปะ จิตวิญญาณ(อ)สัญนิยมมหัศจรรย์ ในภาพยนตร์ เรื่อง Birdman (2014). *อ่านคนละเรื่อง (Read Other-Wise) ทัศนะงานวิจารณ์ร่วมสมัย*, ฉบับเนื่องในวาระถูกกำหนดให้เกียติอายุราชการของชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช 29 กันยายน 2561, น. 81-89.
- ภาสุรี ลือสกุล. (2561). *สัญนิยมมหัศจรรย์ในลาตินอเมริกา: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ วรรณกรรม. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- รัตนาวดี ปาแปง. (2556). *ลักษณะเด่นและคุณค่าของวรรณกรรมแนวสัญนิยมมหัศจรรย์ในบริบทสังคมไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2548). *สัญนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมไทยกับวาทกรรมแห่งความเป็นอื่น. วารสารอักษรศาสตร์*, 34(2), 84-106.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2551). *พื้นที่กับการเดินทางข้ามวัฒนธรรมในวรรณกรรมสัญนิยมมหัศจรรย์. วารสารอักษรศาสตร์, (ฉบับพิเศษ), 29-60.*
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2554). *สัญนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- หัตถกกาญจน์ อารีศิลป์. (2556). *สัญนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมของอนุสรณ์ ติปยานนท์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Chotiudompan, S. (2008). Thai Magical and Globalization. In T. Chong (Ed.). *Globalization and Its Counter Forces in Southeast Asia* (pp. 380-395). Institute of Southeast Asia Studies.